

LATIN NYELVŰ LAP A TANULÓ IFJÚSÁG SZÁMÁRA

Per.
Lat
020

Prodit Budapesti, I. Lipótzmezei-út 6. decies in anno.
Pretium praesolvendi annum 4 tinnuli 80 filleri.

Megjelenik Budapeston, I. Lipótzmezei-út 6. tízszer
egy évben. Előfizetési ára évi 4 Pengő 80 fillér.

ORATIO,

quam comes *Stephanus Bethlen*, praeses Ministerii Publici habuit in *Monumento Anonymi Militis sive Saxo Heroum* inaugurando, simulque altero post triginta annos nunc demum perfecto *Monumento Millennari*.

*Non celebratum*¹ huc congregati sumus, non ploratum.²

Nihil habemus celebrandum. Iacet ante nos saxum sepulchrale,³ quod plus quam quingentorum milium Hungarorum bello peremptorum⁴ aeternam servabit gratam memoriam.

Monumentum istud a nobis superstitionibus⁵ rationem⁶ postulat reddendam patriae,⁶ quam hereditate a maioribus accepimus, pro qua isti vitam obtulerunt, cuius vero dum ipsis rationem reddere nequimus, diem festum⁷ celebrare nobis non licet!

At nec ploratum isthuc venimus. A vitam patriam non complorare, sed cum pristino splendore ad novam revocare vitam, — haec est nostra vocatio.⁸

Jegyzet a címhez: comes = gróf, praeses Ministerii Publici = miniszterelnök, in inaugurando = felavatásán a Névtelen Katona Emlékének avagy a Hősök Kövének, s egyszersmind egy másiknak, a Millennáris Emlékműnek.

Complorare namque non nisi id licet, quod in aeternum perit, nec potest unquam revocari.

Hocce gravi⁹ intimoque animi momento nos itaque non comploramus, neque celebramus: sed prostrati coram memoria monumentoque heroum¹⁰ nostrorum defunctorum¹⁰ preces mittimus pro salute animarum eorum et pro salute patriae...

Excipimus¹¹ deinde e gelidis¹² heroum nostrorum manibus Hungaricum tricolorum, quem ne mors quidem eis eripere poterat; eumque in altum tollentibus¹³ procedendum est nobis porro in illa via officiorum, de qua nihil eos potuit avertere.

Pro millenni regno Hungariae in bello¹⁴

1 ünnepelni 2 siratni 3 sírkő 4 elesett, elpusztult 5 életben maradtaktól 6 számonkéri a hazát 7 ünnepnapot ülnünk 8 ez a mi hivatásunk 9 komoly és bensőségteljes pillanatban 10 hősi halottaink 11 kivesszük 12 hőseink kihűlt kezeiből 13 s azt magasba emelve 14 a világháborúban.

gentium ista tot milia Hungarorum mortem obierunt!

At ecce hic stat *post monumentum* fortissime defunctorum etiam alterum, historicum *Hungariae Millenniumis Monumentum*, quasi symbolum eius *imaginis*,¹⁵ pro qua vitas dederunt isti.

Velut si *concludens*¹⁶ esset *lapis* eius per mille annos adultae rerum¹⁷ evolutionis,¹⁷ a qua nos nunc iam secernunt lato flumine¹⁸ volventes undae torrentium¹⁹ modo in bello gentium effusi Hungarorum sanguinis.

Istud *Millennii* attamen *Monumentum* nos hodierno²⁰ die non uti lapidem, qui rerum per mille annos gestarum concludat evolutionem, inauguramus: sed inauguramus uti symbolum gentis vitae tenacis,²¹ probae ac honestae, quae pro suo iure, pro sua independentia,²² pro integritate vitae genuinae,²³ pro cultura genuina in fide stare semper est parata; quae et alterum novum vult vivere millennium.

Ad haec itaque destinata, habilem,²⁴ summoque praeditam ingenio²⁵ hanc gentem *hocce* praedicat *monumentum*.

Tricesimus tertius modo agitur annus ab illo, quo anno gens nostra iubiliaeum millennis suae vitae celebravit; quando comitia²⁶ regni Hungariae duce Desiderio Szilágyi, qui tum temporis praeses erat Curiae,²⁷ adfuerunt²⁸ coram rege Francisco Josepho I-mo firmos animos gentis²⁹ regi testatum.³⁰

Vixdum una itaque generatio decessit ex illo tempore, quo populus Hungariae festa illa cum rege coniunctus splendore et decore celebravit: nunc vero direpta terrā, dilacerato vivo gentis corpore, sine rege duce, sistitur gens ista ante tribunal mundi³¹ quasi mille annorum sceleratrix,³² in cuius causa iuste iudex baculum³³ fregerit, quamque capitis damnaverit iure.

Adhuc nobis personat³⁴ aures uritque frontes stigmatis³⁵ modo inustum atrox illud iudicium:

«Si quid iniustum fuerit repertum, non valebit pro futuro, etsi mille annos pro praeterito valebat».

Grave verbum hoc ex ore iudicis. Hoc enim verbum fulminis ictu³⁶ vivam millenniumem confregit quercum, quam natura fecerat³⁷ magnam cerscere,³⁷ et quae procellis³⁸ mille annorum opponere valebat contumaciam.³⁹

Iniustum reperit iudex id, quod non humanā iurisperitiā erat formatum, sed sic est creatum a natura; ab ipsa natura, quae non accommodatur⁴⁰ ad humanam iurisdictionem,⁴¹ sed *Creatoris* leges sequitur.

Iniustam repperit rem, pro qua sine discretionē⁴² religionis, nationis, vel linguae tot myriades hominum mille per annos laborabant, sudabant, gaudebant et contristabantur; pro qua pugnabant fundebantque sanguinem; iniustam eam rem, pro cuius gloria optimi gentis viri, reges, periti⁴³ rerum publicarum, poetae flagrabant et scriptores.

Atqui potuitne fieri, ut omnia ea, pro quibus duces *Arpadiani* et reges, reges de domo *Anjou*, Ioannes et Matthias *Hunyadi*, *Rákóczii* et *Transsylvaniae principes*, *Széchenyi* et *Kossuth*, *Petőfi* et *Arany*, vivere sciebant et mori, — ut omnia ea mendacia⁴⁴ fuerint et iniuriae?

Potestne fieri, ut id quod quadraginta generationibus⁴⁵ idea sacra et imitanda erat imago,⁴⁶ repente in mendacium sit depravatum?⁴⁷

¹⁵ annak az eszménynek ¹⁶ záróköve ¹⁷ történelmi fejlődésnek ¹⁸ széles folyamban hömpölygő ¹⁹ patakokban ²⁰ a mai napon ²¹ életerős ²² függetlenségéért ²³ nemzeti életének teljességéért ²⁴ rátermettnek ²⁵ nagyráhatotttnak ²⁶ országgyűlés ²⁷ a képviselőház elnöke ²⁸ megjelent ²⁹ a nemzet érzelmeit ³⁰ tolmácsolni ³¹ a világ ítélőszéke elé állíttatik ³² bűnös ³³ tört pálcát ³⁴ fülünkbe cseng még ³⁵ izzó bélyegként ³⁶ villámcsapásként ³⁷ növelt nagyra ³⁸ viharaival ³⁹ tudott dacolni ⁴⁰ nem igazodik ⁴¹ igazságszolgáltatáshoz ⁴² különbség nélkül ⁴³ államférfiak ⁴⁴ hazugságok ⁴⁵ nemzedéknek ⁴⁶ eszménykép ⁴⁷ hazugsággá silányult.

An⁴⁸ vero pro vano mendacio, pro re iniusta plus quam quingenta milia Hungarorum militum mortem fortissimorum obierint⁴⁹ in bello gentium?...

Non ita, Coetus⁵⁰ Honoratissime!

Hodierno die, quando peremptorum heroum nostrorum revocamus memoriam, pronuntiandum est nobis:

Animarum nostrarum quot sunt sensus⁵¹ intimeque convicta fides nostra religiosa⁵² rebellant eiusmodi menti,⁵³ contra quam nos voce nunquam obmutescenda urbi et orbi sollemniter *veto* clamamus.

Tot tantasque virtutes nequivit quisquam per decem saecula in servitium redigere iniustae causae.⁵⁴

Nos itaque ex hac quingentorum milium heroum Hungarorum apotheosi⁵⁵ in nomine mortuorum atque vivae gentis *apellamus ad conscientiam iustioris venturi iudicis*.

Nos enim scrutinium⁵⁶ fecimus nostrae conscientiae, et dum vel unicus vivet in hac terra Hungarus, ad illud iam factum in nos iudicium nonnisi haec licet licebitque nos respondere: Iustum nos illud *non* recipiemus.⁵⁷ *Non, non, nunquam!*

Nostra vivorum conscientia utique pura et quieta est.

Vos quoque quiescite in pace, vos fortes Hungari, qui pro patria vitas dedistis. Vos utique *pro re iustissima* in defendendis⁵⁸ propriis cecidistis. De vestris frontibus invida manus iam lauream⁵⁹ nequit devellere.

Gens ista non potestatis ebria,⁶⁰ non quaerens occupationes, non vanae⁶¹ gloriae studio certamina sua decertavit: sed ut defenderet sibi proprium, quod mille per annos iusta erat sua possessio.⁶²

Non levi⁶³ animo arma cepit, sed ultimae rationis necessitate⁶⁴ coacta, quando instinctualiter⁶⁵ iam sensit se bellum non posse evitare, nisi patriam, domos, familias, res cunctas, ignave, imbecilliter⁶⁶ hostibus esset datura praedae.

Frustra horum contraria publicantur per orbem, frustra personantur ab illis milibus, qui hac re vocem iustitiae velint opprimere. *Iustum*⁶⁷ *verumque* nonnisi *unum* potest esse. Hoc *unum* autem *iustum et verum* manebit, etsi solum⁶⁸ unicum contra tot inimica milia habuerit praeconem.⁶⁸

Istud *iustum verumque* nostrum vivit et triumphabit, quia incessabili dolore⁶⁹ alitur totius gentis cultissimae; quiaque eiusdem *iusti verique* nostri denegatores⁷⁰ milium martyrum immerenter⁷¹ fuso sanguine incessabiliter ad inspicienda cadavera⁷² ob tribunal mundi citantur.

Claro cum decore vos, fortes Hungari, hoc bellum perbellastis; nam fortitudine nec socius nec hostis quisquam vobis praecellebat; namque semper nobiles⁷³ fuistis adversarii, quos et ipsi hostes magni aestimaverint et honoraverint.

Dum sortes patriae in vestris erant manibus, domi qui resides⁷⁴ erant, quieti hic degebant.⁷⁵ Patriam vos perdefendistis usque ad finem; hostis in terram patriae impune pedem non inferebat.

Patriam non vos perdidistis, qui pro ea vitas dedistis: sed perdidierunt illi domi resides, qui ex ea nonnisi vivere cupiebant.

Gravissimo⁷⁶ hocce momento, quando militarium virtutum Hungaricarum revocamus memoriam, obiicitur⁷⁷ nobis illa dolore affecta decretoriaque⁷⁸ quaestio: *Incasumne*⁷⁹ certaverint, *incasumne* in

48 vagy talán 49 halt volna-e hősi halált 50 Tisztelt Gyülekezet 51 lelkünk minden érzése 52 valóságos hitünk meggyőződése 53 fellázad ilyen gondolat ellen 54 igazságtalan ügynek szolgálatába hajtani 55 apotheosisa alkalmából 56 megvizsgáltuk lelkiismeretünket 57 el nem fogadjuk 58 önvédelmi harcban 59 a babért nem tépheti le 60 hatalmi mámorért 61 nem hiú dicsvágyból 62 jogos birtoka 63 könnyelműen 64 végső kényszerűségből 65 ösztönszerűen 66 férfiatlanul 67 az igazság 68 ha csak egyetlen egy hirdetője van is 69 mert egy egész kulturnemzet szünetlen fájdalomából táplálkozik 70 tagadói 71 ártatlanul 72 tetemre 73 nemes ellenfél 74 az itthonmaradottak 75 élhettek 76 ebben a komoly pillanatban 77 felvetődik 78 sorsdöntő kérdés 79 hiába... e?

campis pugnarum toties centena milia Hungarorum, gentis flos, iuventus, mortem obiverint?... Revera nonnisi historiae⁸⁰ sit iam reverendum quoddam monumentum⁸⁰ illud mille annorum tugurium,⁸¹ quod atavi maiores nostri aedificaverunt? Nonnisi tineis⁸² obrosa rudera vetusta, quae admiratum venit peregrinus?...

An estne locus sacer et monstificus⁸³ etiam hodie, cuius si portam Hungarus purgatus vitii intraverit, reiuvenescens⁸⁴ atque maiorum viribus, animis et cunctis virtutibus indutus,⁸⁵ denuo splendidis invulnerabilibusque nitens armis evadat; denuo valens⁸⁶ ad peragendum miraculum, quo miraculo ex ruderibus denuo exurgat splendens regia,⁸⁷ eiusque in fastigio⁸⁸ volitet denuo vexillum⁸⁹ tricolor, quod hac in statione Europae indicat⁹⁰ Orienti atque Occidenti avitas Hungarorum vires infractas!...

Quando ex hoc suggestu,⁹¹ in quo nunc orator sum statutus, de peremptis oro Hungaris heroibus, forsitan multi, qui sunt modicae⁹² fidei, symbolicam in his vident gentis positionem:

Ac si in hoc suggestu non ego, sed omnis, quae nunc vivit, Hungarorum staret generatio; ac si *post me* praeterita starent non unquam reversura; ac si *ante me* praesentia iacerent detrita et futura.

Ac si praeteriti⁹³ iam esset aevi⁹³ omnis inclyta millennarium certaminum atque traditionum gloria, quae nunquam amplius sit reversura.

Ac si *ante me* saxum iaceret sepulcrale, sub quo gentis lethali⁹⁴ vulnere sauciae⁹⁴ flos roburque requiesceret, cum caram vitam pro traditionibus mille annorum *incassum* obtulisset.⁹⁵

Ac si *post me* altari superposita terrae promissae staret sacerrima imago⁹⁶ picta, incarnata gentis idea, — *ante me* vero alterum altare cisum e rudi saxo, in quo pro specie⁹⁷ sua imaginata⁹⁷ *incassum*

gens se ipsam immolasset,⁹⁵ cum illam post mactatas⁹⁸ victimas concretam⁹⁹ redere iam amplius non valuisset...

Verumtamen fallit¹⁰⁰ haec imago, nata ex lassi animi phantasmate.¹⁰¹ Nam si bene rem observo,¹⁰² *ante me* non sepulcralis iacet lapis, sed e granito saxo cisa petra fundamentalis¹⁰³ novae Hungariae, quae tanto erit maior, tanto potentior, tanto longaeior, quanto pluries centenorum milium natorum in singulari¹⁰⁴ fortitudinis virtute fuerit fundata.

In regno naturae labente tempore omnia dilabuntur.¹⁰⁵ Ferrum dimordetur¹⁰⁶ rubigine, saxum granitum conteritur¹⁰⁷ vicissitudinibus et tempestatibus milleniorum. Nulla est in terra materia, sive creata viribus naturae, sive a homine formata, quae perenni vigeat diuturnitate.¹⁰⁸

Unica sola res existit, cuius vita duret¹⁰⁹ perennis; quae sit indelebilis; quae renascatur sempiternae: haec autem est *anima*; haec est *mens*,¹¹⁰ quae propagatur ex virtutibus defunctorum; quae in dies parit novas virtutes; quae *praestat vadiumonium*¹¹¹ *hanc gentem renascendam esse!*

O, vos fortes Hungari, quorum nos nunc inauguramus monumentum, vos *non incassum* estis mortui pro patria! In colendis virtutibus vestrae fortitudinis, in imitandis exemplis, quae vos dedistis devovendae¹¹² vitae: *in his reconstruetur*¹¹³ *nova Hungaria!*

In Latinum convertit Jos. Irsik.

⁸⁰ csak történelmi emlék-e ⁸¹ az az 1000 éves hajlék ⁸² szüette rom ⁸³ vagy csodatévő szent hely-e? ⁸⁴ megifjodva ⁸⁵ ...-be öltözve ⁸⁶ képes-e ⁸⁷ tündöklő palota emelkedik ⁸⁸ ormán ⁸⁹ a nemzeti színű zászló ⁹⁰ hirdeti ⁹¹ szónoki emelvényről ⁹² kishitűek ⁹³ mintha már a múlté volna ⁹⁴ halálra sebzett ⁹⁵ áldozta fel ⁹⁶ oltárképe ⁹⁷ eszményeért ⁹⁸ a meghozott áldozatok után ⁹⁹ megvalósítani ¹⁰⁰ csal e kép ¹⁰¹ csüggedt lélek képzelődésének szülötte ¹⁰² szemügyre veszem ¹⁰³ alapköve ¹⁰⁴ páratlan hősi erényén ¹⁰⁵ elpusztul ¹⁰⁶ szétmarja a rozsdá ¹⁰⁷ elpusztul ¹⁰⁸ örök életű volna ¹⁰⁹ örökké tart ¹¹⁰ a szellem ¹¹¹ biztosítékot nyújt ¹¹² az önfeláldozásra ¹¹³ fog felépülni.

Epigramma in Saxum Heroum.

Serta decent tumulos: sed hunc tumulum tumulorum,

Quae patriam cingant, Karpata sarta decent.

Josephus Irsik.

Lapis¹ Heroum.

Monumentum Anonymi² Militis.

Decem anni aerumnis³ pleni iam praeteribant, ex quo ab armis cessatum est.⁴ Regnum Marianum, crudelissimo bello gentium⁵ finito, prostratum⁶ ac dilaceratum⁷ iacebat et innumerabilibus vulneribus cruciatur.⁸

Longum est⁹ enumerare multa et varia detrimenta,¹⁰ quae tunc inclita¹¹ gens Hungarorum acceperat; sed nulla clades¹² erat maior, nulla adeo dolenda, quam amissio tristissima illorum, qui pro patria mortui sunt. Nulla enim est terra, nulla regio, ubicunque hoc bellum nefarium saeviebat,¹³ quae non sanguine nostrorum redundaverit.¹⁴ Testis est Galicia, testes sunt iuga¹⁵ Carpati, testes sunt Polonia et Volhinia, testis est Russia, deinde Serbia et Valachia, testes sunt Alpes Italiae aequae ac montes Albaniae nec non ipsum mare Hadriae,¹⁶ quanta fuerit virtus et constantia militum Hungarorum.

Plus quam sescenta milia virorum optimorum desiderantur.¹⁷ Horum memoriae sacrata est dies vigesima sexta Maii, cum monumentum *Anonymi Militis* in nemore urbano Budapesti sub auspiciis¹⁸ ipsius Gubernatoris, *Nicolai Horthy*, solemniter inauguratum est.¹⁹

Unicus²⁰ ingentissimus, Giganticae molis lapis sculptus, ad radices²¹ columnae millennaris locatus, significat sepulchrum militum bello peremptorum,²² in quorum honorem hac die convenerunt primores²³ civitatis, pontifices, duces exercitus, legati externarum gentium insignibus²⁴ decorati, tum magistratus varii et praefecti²⁵ urbium, discipuli scholarum utriusque sexus,²⁶ variae corporationes,²⁷ pleraque milia civium. Aedificia publica et privata tricoloribus Hungaricis,

floribus frondibusque ornabantur. Vias longae acies militum occupabant.

Solemnitas²⁸ ipsa choro²⁹ cantorum inita³⁰ est, qui *Hymnum* Francisci Kölcsey intonavērunt.³¹ Mox princeps gubernii,³² *Stephanus e comitibus*³³ *Bethlen* ascendebat tribunal³⁴ et oratione splendidissima animos ita movebat,³⁵ ut verba ab illo recitata: ³⁶ «Non, non, nunquam!» omnis multitudo sponte reputeret. — Praeclaram orationem habuit *Eugenius Sipöcz*, praefectus Budapesti quoque, qui laudatis mortuorum meritis monumentum in custodiam urbis cepit.

Tum Gubernator solio³⁷ relicto adiit³⁸ monumentum et sertis³⁹ pucherimis appositis vota⁴⁰ nuncupavit: se eodem animo munus⁴¹ suum obiturum esse,⁴¹ quo hi viri fortissimi officia⁴² sua praestiterint.⁴²

Postea longo ordine incedebant⁴³ dignitarii⁴⁴ regni legationesque et sertis monumentum coronabant.

His rebus peractis Gubernator conscendit⁴⁵ equum et ante signa⁴⁶ peditum atque equitum vectus⁴⁷ agmina instructa⁴⁸ circumduxit sepulchro et stricto⁴⁹ gladio ter manes⁵⁰ defunctorum salutavit.

Lacrimis obortis⁵¹ prosecuti⁵² sunt omnes, qui aderant, pompam⁵³ militarem et summum honorem,⁵⁴ quo memoria nostrorum defensorum colebatur.⁵⁵ Subibat mentem⁵⁶ illud⁵⁷ Horatii:

«Dulce et decorum est pro patria mori.»

Aladarus Friml.

1 hősök köve 2 névtelen 3 nyomorúsággal 4 szünetelt a harc 5 világháború 6 leterítve 7 szétszaggatva 8 sanyargattatott 9 hosszú volna 10 veszteségeket 11 dicső 12 csapás 13 dühöngött 14 ne ázott volna 15 gerince 16 az Adriai-tenger 17 hiányzanak 18 védnökké alá 19 felavattatott 20 egy darab óriási tömegű kő 21 tövében 22 elpusztult 23 államférfiak 24 kitüntetésekkel ékesen 25 polgármesterek 26 mindkét nemben 27 testületek 28 az ünnepély 29 énekesek karával 30 kezdődött 31 rázendítették 32 kormányelnök 33 gróf 34 a szónoki emelvényre 35 megindította 36 idézett szavait 37 székéről felkelve 38 odalépett 39 koszorúját letéve 40 fogadalmat tett 41 fogja feladatát teljesíteni 42 kötelességeiknek eleget tettek 43 megindultak 44 az országos méltóságok és küldöttségek 45 lóra szállt 46 zászlóinak élén 47 lovagolva 48 a csapatokat 49 kivont karddal 50 tisztelgett az elhunytak lelkeinek 51 felfakadó könnyekkel 52 kísérték 53 a katonai díszmenetet 54 kitüntetést 55 emlékéet megtisztelték 56 eszünkbe jutott 57 ama mondása.

De Monumento¹ Millennari.

Thomas: Carole, ego nuperrime³ exivi in finem Viae Andrassyanae ad introitum³ Nemoris⁴ Urbani, ibique inspexi⁵ *Saxum Heroum*,⁶ sive *Monumentum Anonymi Militis*. De hoc multa audiveram et multa legeram iam ante inaugurationem⁷ eius et post inaugurationem.

Non est illud verum sepulchrum,⁸ nulla ibi ossa militum sunt tumulata;⁹ sed ingens lapis ille symbolisat¹⁰ modo sepulchrum omnium militum Hungarorum, qui in bello gentium¹¹ pro patria ceciderunt. Haec ego iam scio.

A pedibus¹² inscripti numeri 1914—1918 indicant tempus belli; a capite¹³ inscripta est causa belli «*Pro finibus millenaribus*». Etiam haec intelligo.

Sed quae stant pone¹⁴ *Saxum Heroum* atque complexive¹⁵ *Monumentum Millenniumi*¹⁶ vocantur, ea mihi non satis liquent;¹⁷ ea mihi explica,¹⁸ care Carole!

Carolus: Explicabo libentissime, in quantum potero.

Pone *Saxum Heroum* in base¹⁹ lata stant septem equites. Hi sunt septem duces Hungarorum, qui ante hos²⁰ mille et triginta tres annos hanc terram occupaverunt. Primus in hac turma²¹ statuarum equestrium est princeps *Arpad*.

E medio huius turmae²² erigitur²³ columna²⁴ in altitudinem quadraginta (40) metrorum. In culmine²⁵ huius columnae stat archangelus Gabriel, apostolicam crucem et coronam Sancti Stephani regis manibus tenens.

Thomas: Haec adhuc conveniunt²⁶ cum eis, quae etiam ego praesentiscebam.²⁷ Sed dic, quaeso, quorum sint effigies²⁸ illae bis septenae statuae, quae post²⁹ columnam laevā dextrāque in duobus columnariis³⁰ semiarcuformibus sunt collocatae?

Carolus: Simulacra³¹ sunt regum Hungariae praestantissimorum.

In sinistro semiarcu³² a laeva³³ dextrorsum stant: Sanctus Stephanus, Sanctus Ladislaus, Andreas II., Colomannus Bibliophilus,³⁴ Bela IV., Robertus Carolus, Ludovicus Magnus.

In dextero semiarcu: gubernator Ioannes Hunyadi, rex Mathias Corvinus, Ludovicus II., Leopoldus I., Maria Theresia, Ferdinandus V., denique Franciscus Iosephus.

Thomas: De primo et ultimo atque de Maria Theresia nemihiquidem dubium³⁵ erat; sed sunt inter eos minimum³⁶ etiam alii tres, quos ego nulla coniectura³⁷ agnoscere potui.

Carolus: Iuvant³⁸ agnitionem emblemata³⁹ suffixa, exempli gratia: in emblemate sub statua⁴⁰ Sancti Ladislai devincit rex fortissimus cumanum⁴¹ cum rapta virgine fugientem.

Thomas: Ita⁴² est. Sed ad huiusmodi⁴³ coniecturas non sufficit⁴⁴ mihi peritia⁴⁵ historiae et heraldicae⁴⁵.

Carolus: Si verum est, quod audivi, decretum⁴⁶ est iam, ut unicuique statuae nomen quoque subscriberetur.

Thomas: Hoc revera non erit superfluum.⁴⁷

Sed dic, quaeso, care Carole: quid significant quattuor illae figurae, quae supra fastigia⁴⁸ duorum columnariorum in extremis⁴⁹ quattuor partibus sunt dispositae?

Carolus: Illae, carissime Thomule, sunt figurae *symbolicae*.⁵⁰

Super introrsa⁵¹ parte fastigii sinistri columnarii nunc ipsum⁵² constitit bigis⁵³ vecta *victoria* belli.

Exadversus⁵⁴ super dexteri columnarii fastigio introrso⁵⁵ *gloria* victoriae porrigit⁵⁶ ei palmam pacis.

In extrorsa⁵⁷ extremitate fastigii sinistri columnarii stat *labor*⁵⁸ *agriculturae*.

In extrorsa extremitate fastigii dexteri columnarii stat *labor*⁵⁹ *opificus*.

Thomas: Haec res symbolicae mihi adhuc⁶⁰ valde sublimes sunt;⁶¹ at percipiam⁶² certe, ubi adolevero.⁶³ Tibi vero, carissime Carole, gratias ago, quod me de hoc monumento artificioso⁶⁴ aliquantum⁶⁵ edocuisti.

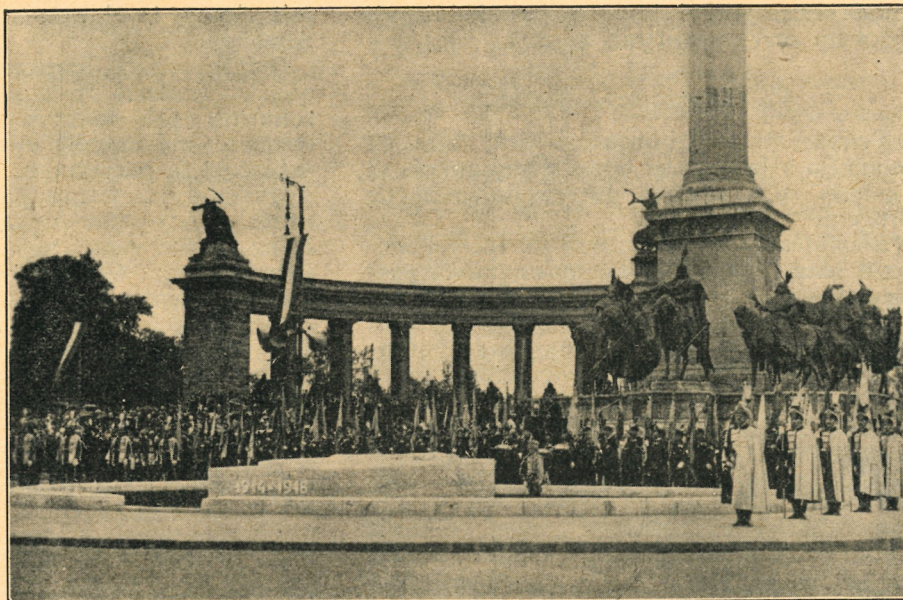
Unum tamen insuper,⁶⁶ sine,⁶⁷ quaeram ex te: Quid sibi velint post Columnam Millenniumem et ante portam, quam duo columnaria faciunt, sinistrā dextrāque illae duae bases⁶⁸ vacuae?

Carolus: Exspectat una statuam principis Francisci Rákóczi, altera statuam gubernatoris Ludovici Kossuth.

Thomas: Sic est! Haec revera desiderantur.⁶⁹

¹ az ezredévi emlékműről ² a minap ³ bejáratához ⁴ városliget ⁵ megnéztem ⁶ Hősök Kövét, vagyis a Névtelen Katona Emlékművét ⁷ felavatása előtt ⁸ sírhant ⁹ elhantolva ¹⁰ csak jelképezi ¹¹ a világháborúban ¹² lábtul ¹³ fejtül ¹⁴ mögött ¹⁵ összefoglalólag ¹⁶ ezredévi emlékműnek ¹⁷ nem eléggé világosak ¹⁸ magyarázd meg ¹⁹ széles talapzaton ²⁰ ezelőtt 1033 évvel ²¹ lovas szoborcsoportozatban ²² e csoportozat közepéből ²³ kiemelkedik ²⁴ egy oszlop ²⁵ tetején ²⁶ eddigelé egyeznek ²⁷ sejtetem ²⁸ képmásai ²⁹ az oszlop mögött ³⁰ két félivalakú oszlopzatban ³¹ szoborképei ³² a baloldali félívben ³³ balról jobb felé ³⁴ Könyves Kálmán ³⁵ nem volt kétségem ³⁶ legalább ³⁷ semmiféle hozzávetéssel sem tudtam volna felismerni ³⁸ elősegítik a felismerést ³⁹ az alattuk beépített domborművű képek ⁴⁰ szobor alatt ⁴¹ a rablott leánnyal menekülő kún harcost ⁴² úgy van ⁴³ efféle hozzávetésekhez ⁴⁴ nem elég ⁴⁵ a történelmi és cimertani tudásom ⁴⁶ már elhatározták ⁴⁷ nem lesz fölösleges ⁴⁸ párkányzata fölött ⁴⁹ a négy szélső részen van elhelyezve ⁵⁰ jelképes alakok ⁵¹ befelé néző része fölött a baloldali

oszlopzat párkányzatának ⁵² éppen most állott meg ⁵³ a kétlovas harci kocsiján robogó ⁵⁴ szemben vele ⁵⁵ a jobboldali oszlopzat befelé néző párkányzata fölött ⁵⁶ nyújtja feléje a béke pálmaágát ⁵⁷ külső szélén ⁵⁸ a földműves munka ⁵⁹ akézműves munka ⁶⁰ egyelőre ⁶¹ nagyon magasak ⁶² de bizonyjára megfogom érteni ⁶³ ha majd felnöttem ⁶⁴ erről a művészi emlékműről ⁶⁵ valamennyire kioktattál ⁶⁶ ráadásul ⁶⁷ hadd kérdezzek ⁶⁸ az a két üres talapzat ⁶⁹ igazán hiányzanak.

EX ARCHIVO LATINO HUNGARORUM

Specimen¹ ex Anonymi Belae regis notarii Gestis Hungarorum.

V. De electione Almi ducis.

... tunc VII principales² personae, qui *hetumoger*³ vocantur usque in hodiernum diem, angusta⁴ locorum non sufferentes,⁵ habito inter se consilio, ut a natali solo⁶ discederent ad occupandas sibi terras, quas incolere possent, armis et bello querere non cessarunt.⁷

Tunc elegerunt⁸ sibi querere terram *Pannoniae*, quam audiverant fama volante terram *Athilae* regis esse, cuius progenie dux *Almus*, pater *Arpad*,⁹ descenderat. Tunc ipsi VII principales personae communi et vero consilio intellexerunt, quod¹⁰ inceptum iter perficere non possent, nisi ducem ac praecceptorem¹¹ super se habeant.

Ergo libera voluntate et communi consensu¹² VII virorum elegerunt sibi ducem ac praecceptorem in filios filiorum suorum usque ad ultimam generationem *Almum*, filium *Ugek*,¹³ et qui de eius generatione descenderent; quia *Almus* dux, filius *Ugek*, et qui de generatione eius descenderant, clariores erant genere et potentiores in bello. Isti enim VII principales personae erant viri nobiles genere et potentes in bello, fide stabiles.¹⁴

Tunc pari voluntate *Almo* duci sic dixerunt: «Ex hodierna die te nobis ducem ac praecceptorem eligimus. Et quo fortuna tua te duxerit, illuc te sequemur».

Tunc supra dicti viri, pro *Almo* duce more paganismo¹⁵ fuis propiis sanguinibus in unum vas, ratum¹⁶ fecerunt iuramentum. Et licet pagani fuissent, fidem tamen iuramenti,

¹ szemelvény ² a hét vezéri személy ³ hétmagyar ⁴ a szűk területet ⁵ nem bírván elviselni ⁶ a szülőföldről ⁷ nem szüntek meg ⁸ úgy választottak, hogy felkeresik ⁹ /gen./ Árpád atyja ¹⁰ hogy ¹¹ parancsolójuk ¹² közös megegyezésével ¹³ Almóst, Ugek fiát ¹⁴ a megbízhatóságban állhatatosak ¹⁵ pogány szokás szerint ¹⁶ szentesítették esküjüket.

quod tunc fecerant inter se, usque ad obitum¹⁷ ipsorum servaverunt tali modo.

VI. De iuramento eorum.

Primus status¹⁸ iuramenti sic¹⁹ fuit: Ut quamdiu vita duraret tam ipsis quam etiam posteris suis, semper duces haberent de progenie²⁰ *Almi* ducis.

Secundus status iuramenti sic fuit: Quicquid boni per labores eorum acquirere possent, nemo eorum expers²¹ fieret.

Tertius status iuramenti sic fuit: Ut isti principales personae, qui sua libera voluntate *Almum* sibi dominum elegerant, quod²² ipsi et filii eorum nunquam a consilio ducis et honore regni omnino privarentur.²³

Quartus status iuramenti sic fuit: Ut si quis de posteris eorum infidelis fieret contra personam ducalem et discordiam faceret inter duces et cognatos²⁴ suos, sanguis nocentis²⁵ funderetur, sicut sanguis eorum

fuit fusus in iuramento, quod fecerunt *Almo* duci.

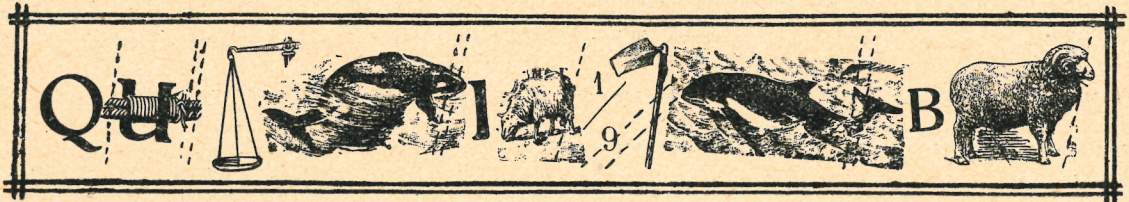
Quintus status iuramenti sic fuit: Ut si quis de posteris ducis *Almi* et aliarum personarum principalium iuramenti statuta ipsorum infringere²⁶ voluerit, anathemati²⁷ subiaceat in perpetuum.

Quorum VII virorum nomina²⁸ haec fuerunt: *Almus* pater Arpad; *Eleud* pater Zobolsu, a quo genus Saac descendit; *Cundu* pater Curzan; *Ound* pater Ete, a quo genus Calan et Colsoy descendit; *Tosu* pater Lelu; *Huba*, a quo genus Zemera descendit; VII-us *Tuhutum* pater Horca, cuius filii fuerunt Gyyla et Zombor, a quibus genus Moglout descendit, ut inferius dicitur. — Quid²⁹ plura?

¹⁷ holtuk napjáig ¹⁸ megállapodása ¹⁹ így szólt ²⁰ nemzetségből ²¹ mindegyik részesüljön belőle ²² hogy ²³ ki ne rekesztessenek ²⁴ atyjafiai között ²⁵ a vétkesnek vére ontassék ²⁶ megtörni, megszegni ²⁷ átok alatt legyen ²⁸ Álmos, Előd, Kund, Ond, Tas, Huba, Töhötöm ²⁹ mit mondjak többet?

A E N I G M A T A.

I. Tegunt haec imagines proverbium notissimum.

II.

Per se focus est sacrorum,
Sed cum h domus porcorum;
V-cum sequit vibiam:¹
Solve vocem triviam!²

¹ hosszanti gerenda ² hármas változatú.

III.

Oculos en habet quattuor,
Itidem et aures quattuor:
Ungues at viginti quattuor.
— Huius sis prodigiator!...³

³ légy a megfejtője.

IV. Ad saltum equulei. Sententia Horatiana.

×	ra	per	*Cae	sce	ne	mi
no	lum	lus	ti	ful	stul	mur
i	que	cun	pe	po	na	re
i	strum	a	Io	ti	ti	mus
ne	da	psum	pa	ti	vem	×

Constructor ephemeridis: JOSEPHUS IRSIK.

Budapest, I., Lipótmezei-út 6.

ad quem litterae quaecunque mittantur.

Administratio ibidem.

Sumptibus Societatis Magistrorum Intermedi-scholarium Catholicorum. — A Katholikus

Középiskolai Tanáregyesület költségén.

(Praeses: STEPHANUS ACSAY DR., elnök.)